

چارچوب سواد اطلاعاتی ۲۰۱۶ در وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر ایران و جهان و رویکرد دانشجویان به مصادق‌های آن

سیده مهناز احمدی^۱، عاطفه شریف^۲*، محسن نوکاریزی^۳
تاریخ دریافت ۱۳۹۵/۰۶/۰۹ تاریخ پذیرش ۱۳۹۵/۱۰/۱۱

چکیده

هدف: پژوهش حاضر به منظور شناسایی میزان حضور مصداق‌های پشتیبان چارچوب سواد اطلاعاتی در وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر ایران در مقایسه با وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر جهان انجام پذیرفت.

روش: پژوهش حاضر از نوع کاربردی است و به روش ارزیابانه و پیمایشی صورت پذیرفت. شیوه نمونه‌گیری هدفمند و نمونه شامل ۱۰ وبسایت کتابخانه‌ای دانشگاه‌های برتر ایران و ۱۰ وبسایت از کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر جهان است. در بررسی رویکرد دانشجویان، تمام دانشجویان تحصیلات تکمیلی علم اطلاعات و دانش‌شناسی به روش سرشماری مورد پیمایش قرار گرفت. ابزارهای گردآوری اطلاعات سیاهه واری و پرسشنامه پژوهشگر ساخته است.

یافته‌ها: ۴۸ مصداق پشتیبان سواد اطلاعاتی شناسایی و بر پایه چارچوب سواد اطلاعاتی ۲۰۱۶ دسته‌بندی شد. براساس یافته‌های به دست آمده، حضور مصداق‌های پشتیبان سواد اطلاعاتی در وبسایت‌های کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر جهان بیشتر از ایران است. وبسایت کتابخانه دانشگاه‌های واشنگتن و پنسیلوانیا در رتبه نخست و دانشگاه صنعتی اصفهان در آخرین رتبه قرار گرفتند. یافته‌ها نشان داد در چارچوبی که آشنایی دانشجویان کم است، میزان استفاده از آن نیز کاهش می‌یابد و این دو بر ضرورت حضور آن از دید دانشجویان تأثیرگذار است.

واژگان کلیدی: چارچوب سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی ۲۰۱۶، استانداردهای سواد اطلاعاتی ۲۰۰۲، وبسایت کتابخانه‌های دانشگاهی

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد/ smahmadi@um.ac.ir

^۲ استادیار علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس. a.sharif@modares.ac.ir

^۳ دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد mnowkarizi@um.ac.ir

سواد اطلاعاتی مجموعه‌ای از توانمندی‌ها، فعالیت‌ها و جلوه‌هاست (بازتاب)^۱ و بر ارتقا فهم افراد از فضای اطلاعاتی متمرکز است. با مهارت‌های بازیابی، تحلیل و کاربرد داده، اطلاعات و دانش در می‌آمیزد تا با مشارکت اخلاقی در جوامع آموزشی و علمی، پاسخگوی پرسش‌ها باشد و پرسش‌های نو و دانش جدیدی را خلق کند (ACRL, 2014, part1, draft1, p.4).

تغییرات ایجاد شده در آموزش عالی همراه با پیچیدگی موجود در محیط‌های اطلاعاتی، مفهوم سواد اطلاعاتی را دگرگون کرده است. از این روی انجمن کتابخانه‌های دانشگاهی و پژوهشی آمریکا^۲ (ای‌سی‌آرال) به ضرورت نگارش ویرایش جدیدی از استانداردهای سواد اطلاعاتی پی برد. در این انجمن، با برگزاری همایش‌ها و پیشنهاد همکاری به متخصصان موضوعی در سراسر جهان، کاستی‌های موجود در نسخه قبلی این استانداردها شناسایی و از سال ۲۰۱۴ نگارش ویرایشی جدید و متفاوت با ویرایش ۲۰۰۲ آغاز شد. ای‌سی‌آرال پس از انتشار سه پیش‌نویس، سرانجام در سال ۲۰۱۵ متن جدیدی با عنوان «چارچوب سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی»^۳ تهیه کرد و در سال ۲۰۱۶ آن به تصویب نهایی رساند.^۴

نسل جدید دانشجویان در فضای الکترونیکی و مجازی رشد یافته‌اند و برای انجام فعالیت‌های اطلاعاتی خود ابتدا به سراغ فضای مجازی می‌روند. فناوری‌های اطلاعاتی نیز به آنان کمک می‌کند تا فارغ از محدودیت‌های زمانی و مکانی به یادگیری بپردازند (زمانی ۱۳۸۲). امروزه کتابخانه‌های دانشگاهی مطرح جهان، خدمات و آموزش‌های کتابخانه‌ای خود را بیشتر مبتنی بر وب ارائه می‌دهند. به دلیل ماهیت وب و امکانات موجود در اینترنت، می‌توان وب سایت کتابخانه دانشگاهی را محملی مناسب جهت ارائه آموزش‌های سواد اطلاعاتی و تداوم این آموزش‌ها در میان دانشجویان دانست.

نتایج پژوهش‌هایی مانند دیانی (۱۳۶۵)، مزینانی (۱۳۷۶)، اشکنی‌پور (۱۳۷۷)، یمین فیروز (۱۳۸۲) و نظری (۱۳۸۴) بیانگر این موضوع است که پژوهشگران در شناسایی نیازهای اطلاعاتی خود و تعیین عبارت جستجوی مناسب در پایگاه‌های اطلاعاتی و شناسایی منابع اطلاعاتی مرتبط با

^۱. Dispositions

^۲. Association of College and Research Libraries (ACRL)

^۳. Framework for Information Literacy for Higher Education

^۴. متن کامل این چارچوب در آدرس زیر قابل دسترسی می‌باشد: <http://www.ala.org/acrl/standards/ilframework>

مشکلات زیادی مواجه هستند. این دسته از پژوهش‌ها بیانگر این مسئله هستند که آموزش سواد اطلاعاتی در دانشگاه‌ها، که تربیت‌کننده پژوهشگران هستند، به‌خوبی انجام نمی‌شود و یا پشتیبانی‌های کافی برای ارتقاء سطح سواد اطلاعاتی افراد وجود ندارد.

با توجه به اهمیت آموزش و تداوم مهارت‌های سواد اطلاعاتی و جایگاه کتابخانه‌ها و وبسایت‌های آن‌ها در ابعاد مختلف آموزشی و پژوهشی دانشجویان و قابلیت وبسایت کتابخانه‌ها در پشتیبانی از سواد اطلاعاتی، این مسئله که وبسایت کتابخانه‌های دانشگاهی تا چه میزان از مصداق‌های پشتیبان سواد اطلاعاتی بهره‌برده‌اند و وضعیت وبسایت کتابخانه‌های دانشگاهی ایران نسبت به وبسایت کتابخانه‌های دانشگاهی جهان از نظر پیروی از استانداردهای سواد اطلاعاتی و پشتیبانی از آن نامشخص است. در این پژوهش تفاوت وضعیت وبسایت کتابخانه‌های دانشگاهی ایران نسبت به جهان سنجیده شد که می‌تواند نشانگر تفاوت‌ها و شباهت‌های میان این دو دسته از وبسایت‌ها باشد و به ارتقاء کیفیت طراحی وبسایت‌های داخلی کمک کند. آگاهی از حضور انواع گوناگون مصداق‌های پشتیبان آموزش سواد اطلاعاتی و جایگاه آن‌ها در افزایش کیفیت خدمات‌رسانی کتابخانه‌ها می‌تواند به کتابداران کمک کند تا مصداق‌های مناسب‌تری را جهت ارائه به دانشجویان انتخاب کنند. از سویی، تا کنون دیدگاه دانشجویان نسبت به مصداق‌های پشتیبان سواد اطلاعاتی موجود در وبسایت کتابخانه‌های دانشگاهی مورد ارزیابی قرار نگرفته است. آگاهی از میزان استفاده از مصداق‌های پشتیبان آموزش سواد اطلاعاتی و میزان ضرورت و کاربرد آن‌ها از دیدگاه دانشجویان به کتابداران کمک می‌کند تا موقعیت خدمات خود را از دیدگاه دانشجویان رصد کنند، هنگام تصمیم‌گیری آن را در نظر گیرند و هنگام افزودن مصداق‌ها به وبسایت، آن‌هایی را انتخاب کنند که از دید دانشجویان ضروری‌ترند و بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرند. به این ترتیب، پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به سه پرسش اساسی است:

۱- وضعیت وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر ایران در مقایسه با وبسایت

کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر جهان از نظر به کارگیری مصداق‌های پشتیبان

سواد اطلاعاتی چگونه است؟

۲- آشنایی و استفاده دانشجویان از مصداق‌های پشتیبان سواد اطلاعاتی در

وبسایت کتابخانه‌های دانشگاهی تا چه میزان است؟

۳- ضرورت حضور مصداق‌های پشتیبان سواد اطلاعاتی در وبسایت کتابخانه‌های

دانشگاهی از منظر دانشجویان تا چه میزان است؟

مرور پیشینه داخل و خارج نشانگر آن است که در موضوع سواد اطلاعاتی در پیوند با وبسایت کتابخانه‌ها پژوهش‌های اندکی انجام شده است. در سه پژوهش داخلی (عباسی، آبام، ۱۳۸۷؛ وزیری، کرمی، ۱۳۸۸ و رنگ‌آمیز طوسی، ۱۳۹۲) و یک پژوهش خارجی (استابینگز و براین^۱، ۲۰۰۳) به طور مستقیم به موضوع سواد اطلاعاتی در وبسایت کتابخانه‌ها پرداخته شده است. "بررسی نقش سواد اطلاعاتی در آموزش غیررسمی: مطالعه موردی عملکرد کتابخانه‌های دانشگاهی ایران" مقاله‌ای است که در بخشی از آن، عباسی و آبام (۱۳۸۷) به بررسی وبسایت کتابخانه‌های دانشگاهی ایران و آسیا و مقایسه میزان مشارکت آن‌ها در فرایند آموزش سواد اطلاعاتی پرداخته‌اند. آن‌ها با بررسی وبسایت ۳۰ دانشگاه ایران و ۳۰ دانشگاه آسیا میزان همخوانی این وبسایت‌ها را با استانداردهای سواد اطلاعاتی از طریق یک سیاهه واری، مورد ارزیابی قرار دادند و مشاهده کردند که تمامی کتابخانه‌های ایران از نظر پرداختن به استانداردهای سواد اطلاعاتی رتبه‌هایی ضعیف و متوسط دارند. درحالی‌که در آسیا بیش از ۵۵ درصد وبسایت‌ها رتبه خوب و عالی داشته‌اند. این پژوهش از جنبه‌هایی با پژوهش حاضر متفاوت است؛ جامعه پژوهش حاضر با پژوهش مذکور متفاوت است همچنین در پژوهش حاضر از چارچوب سواد اطلاعاتی ۲۰۱۶ جهت شناسایی مصداق‌ها استفاده شده است.

وزیری و کرمی (۱۳۸۸) در پژوهش خود "رویکرد توسعه سواد اطلاعاتی در وبسایت‌ها: مطالعه‌ای در وبسایت‌های کتابخانه‌های مرکزی تحت پوشش وزارت علوم، تحقیقات و فناوری"، بر اهمیت وبسایت کتابخانه و مؤلفه‌های تأثیرگذار در سواد اطلاعاتی که می‌تواند از طریق وبسایت‌ها نقش تعیین‌کننده‌ای در آموزش مراجعان داشته باشد، اشاره می‌کنند. این مؤلفه‌ها در ۳۰ وبسایت کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های تحت پوشش وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج نشان می‌دهد که از مجموع ۹ عامل تأثیرگذار، تقریباً یک عامل (ارائه اطلاعات عمومی پیرامون کتابخانه و خدمات آن) در تمامی وبسایت‌ها حضور دارد و جستجو از طریق وبسایت، آموزش جستجوی منابع در فهرست کتابخانه و پایگاه‌های اطلاعاتی نیز به ندرت در دیگر وبسایت‌ها به چشم می‌خورد. نتایج نشان داد که از نظر

¹ Brine & Stubbings

وجود عوامل تأثیرگذار سواد اطلاعاتی از طریق وبسایت‌ها بین وبسایت‌هایی که گروه‌های کتابداری در آن دانشگاه‌ها وجود دارد و آن‌هایی که گروه کتابداری ندارند تفاوتی مشاهده نمی‌شود. در پژوهش وزیری و کرمی (۱۳۸۸)، ۹ عامل تأثیرگذار در توسعه سواد اطلاعاتی مورد بررسی قرار گرفته است. با توجه به مطالعاتی که در زمان انجام پژوهش صورت گرفته است، به نظر می‌رسد عوامل پشتیبان سواد اطلاعاتی بیش از این ۹ مورد باشد، پژوهش حاضر به دنبال شناسایی و بررسی تعداد بیشتری از مصداق‌های پشتیبان آموزش سواد اطلاعاتی قابل‌ارائه از طریق وبسایت کتابخانه‌های دانشگاهی می‌باشد. همچنین در پژوهش وزیری و کرمی (۱۳۸۸) اشاره‌ای به استفاده از استانداردهای سواد اطلاعاتی برای دانشجویان نشده و مشخص نیست عوامل تأثیرگذار بر سواد اطلاعاتی بر چه اساس انتخاب شده‌اند. در پژوهش حاضر پس از استخراج مصداق‌های سواد اطلاعاتی و تهیه سیاهه واری، پرسشنامه‌ای بر اساس آن تهیه شده و در اختیار دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی قرار گرفت تا میزان ضرورت و کاربرد این مصداق‌ها از دید آن‌ها نیز مشخص شود، که این قسمت از پژوهش در پژوهش‌های پیش‌گفته انجام پذیرفته است. رنگ‌آمیز طوسی (۱۳۹۲) پژوهشگر دیگری است که موضوع تحلیل توانمندی وبسایت‌ها در پرورش مهارت‌های سواد اطلاعاتی کودکان را مورد توجه قرار داد. وی به شناسایی ۵۴ مصداق سواد اطلاعاتی در وبسایت‌های کودکان پرداخته و ۱۰ وبسایت آموزشی کودکان انگلیسی زبان را با ۱۰ وبسایت آموزشی که سه صفحه اول آن فارسی بوده به وسیله سیاهه واری پژوهشگر ساخته با یکدیگر مقایسه کرده است. یافته‌های پژوهش وی نشان می‌دهد که وبسایت‌های مورد بررسی در بسترسازی برای پرورش ۸ مهارت سواد اطلاعاتی در وضعیت مطلوبی قرار ندارند. همچنین، بین میزان حضور انواع مصداق‌های شناسایی‌شده مهارت‌های سواد اطلاعاتی در وبسایت‌های فارسی و انگلیسی تفاوت وجود دارد. این پژوهش از نظر جامعه آماری و استانداردهای مورد استفاده با پژوهش حاضر متفاوت است. در خارج، استاینگر و براین (۲۰۰۳) به "مرور بسته آموزشی سواد اطلاعاتی الکترونیکی" پرداخته‌اند. در این پژوهش، چهل و هفت مورد از منابع الکترونیکی توسعه سواد اطلاعاتی وبسایت‌های کتابخانه‌ای در انگلستان مورد بررسی قرار گرفته است. پژوهشگران، این منابع را به سه دسته اصلی تورهای مجازی، آموزش استفاده از فهرست‌های عمومی پیوسته کتابخانه‌ها (اپک‌ها) و منابع آموزش مهارت‌های اطلاع‌یابی تقسیم کرده‌اند. پژوهشگران بیان می‌کنند که از این چهل و هفت مورد، تنها چهار مورد جزء تورهای مجازی، نه مورد از این منابع مربوط به

آموزش استفاده از فهرست‌های عمومی پیوسته کتابخانه‌ها و بقیه بیست و هشت منبع مورد ارزیابی جزء منابع آموزش مهارت‌های اطلاع‌یابی محسوب می‌شود.

آن چه بیان شد، نشانگر نقاط اشتراک و تفاوت پژوهش حاضر با پژوهش‌های پیشین است. چارچوب سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی ۲۰۱۶ متفاوت از استانداردهای سواد اطلاعاتی ۲۰۰۲ تهیه شده و به مباحث و دیدگاه‌های جدیدی می‌پردازد. به این ترتیب، بررسی وضعیت وب‌سایت کتابخانه‌های دانشگاهی به عنوان دروازه مجازی ورود به کتابخانه‌ها، که امروزه توسط دانشجویان بسیار مورد استفاده قرار می‌گیرد، با توجه به این چارچوب جدید ضروری به نظر می‌رسد و در این پژوهش به آن پرداخته شده است.

روش‌شناسی

پژوهش حاضر از نظر نوع، کاربردی و از نظر روش، ترکیبی است و از دو روش ارزیابانه و پیمایشی استفاده شده است. در این پژوهش دو جامعه آماری مورد بررسی قرار می‌گیرند؛ نخست وب‌سایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر جهان و ایران و سپس دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد. برای جامعه آماری نخست، نمونه‌گیری از نوع هدفمند است. به این منظور از میان دانشگاه‌های جهان، ۱۰ دانشگاه برتر ایران و ۱۰ دانشگاه برتر جهان انتخاب شده‌اند. برای انتخاب دانشگاه‌های برتر از سایت www.webometrics.info استفاده شد. برای جامعه آماری دوم، روش سرشماری مورد استفاده قرار گرفت و تمامی دانشجویان تحصیلات تکمیلی علم اطلاعات و دانش‌شناسی که در سال تحصیلی ۹۳-۹۴ دانشجوی این رشته بوده‌اند (شامل ۱۷ دانشجوی دوره دکتری و ۵۶ دانشجوی دوره کارشناسی ارشد) مورد بررسی قرار گرفتند. از این تعداد، ۵۰ نفر (۶۳/۴۹ درصد) به پرسشنامه‌ها پاسخ گفتند.

ابزار گردآوری داده‌ها، سیاهه واری و پرسشنامه پژوهشگرساخته است. مصداق‌های موجود در سیاهه واری مورد استفاده بر اساس متون منتشرشده در رشته و مشاهده ۵ وب‌سایت

^۱. انتخاب این وب‌سایت به این دلیل می‌باشد که در چند پژوهش از آن به عنوان منبع معتبر استفاده شده است، بین‌المللی بوده و تمام دانشگاه‌های جهان در آن آمده‌اند و در نهایت اینکه مورد قبول وزارت علوم بوده و خود وزارت علوم به آمارهای این وب‌سایت استناد می‌کند.

کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر جهان و ۵ وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر ایران تنظیم و بر اساس چارچوب سواد اطلاعاتی ۲۰۱۶ دسته‌بندی شد. همین سیاهه مبنای ساخت پرسشنامه توزیع شده بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی نیز قرار گرفت.

به منظور تامین پایایی فرایند ارزیابی وبسایت‌ها، یک نفر از فارغ‌التحصیلان رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی، که از دانش کافی در زمینه وبسایت‌ها و سواد اطلاعاتی برخوردار بود، به بررسی تمام ۴۸ مصداق سیاهه واری در ۲۰ درصد از وبسایت‌های مورد بررسی یعنی ۲ وبسایت لاتین و ۲ وبسایت فارسی، پرداخت. مقدار معناداری حاصل از آزمون مک‌نمار، عدد ۰/۸۶۸ است. از آنجا که این مقدار بیشتر از ۰/۰۵ است، می‌توان نتیجه گرفت که میان نظر ارزیاب و پژوهشگر اختلاف معناداری وجود نداشته و به این ترتیب پایایی تامین شده است. همچنین برای سنجش روایی پرسشنامه از نظر اساتید گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد و جهت تأمین پایایی پرسشنامه از آزمون آلفای کرونباخ در نرم‌افزار SPSS استفاده شد. ضریب آلفای کرونباخ برای پرسش‌های مربوط به میزان آشنایی دانشجویان ۰/۹۷، برای میزان استفاده ۰/۹۷ و برای میزان ضرورت ۰/۹۵ به دست آمد؛ این مقادیر ضریب قابل قبولی جهت تأیید پایایی پرسشنامه می‌باشند.

ارائه یافته‌ها و بحث

وضعیت وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر ایران در مقایسه با کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر جهان (پرسش نخست)

به منظور مقایسه وضعیت دو گروه وبسایت‌های مورد بررسی از آزمون تی تست دو جامعه مستقل^۱ استفاده شد. برای انجام این آزمون لازم است از نرمال بودن توزیع داده‌ها اطمینان حاصل شود. به این منظور از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف^۲ استفاده شد. سطح معنی‌داری آزمون از ۰/۰۵ بیشتر بود و با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت داده‌ها دارای توزیع نرمال بوده است. نتایج این آزمون برای هر یک از مصداق‌ها به تفکیک چارچوب سواد اطلاعاتی در جدول شماره ۱ آمده است. در ستون سوم و چهارم، فراوانی و درصد فراوانی حضور مصداق در دو دسته

^۱. Independent Sample T-Test

^۲. Tolmogroph-Smirnof

وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر ایران و جهان ذکر شده است. چنانچه مقدار پی^۱ کمتر از ۰/۰۵ باشد می‌توان چنین استنباط کرد که با ۹۵ درصد اطمینان، میان دو دسته وبسایت‌ها در آن مصداق تفاوت معناداری وجود دارد. برای آن دسته از مصداق‌هایی که تفاوت معناداری را نشان می‌دهند از علامت* در کنار سطح معناداری استفاده شده است

جدول ۱ وضعیت وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر ایران در مقایسه با وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر جهان از نظر برخورداری از مصداق‌های سواد اطلاعاتی

سطح معناداری	آماره T	دانشگاه‌های برتر		مصداق‌ها	چارچوب
		جهان	ایران		
۰/۰۸۱	۱/۹۶۴	٪۳۰	٪۰	ارائه معیارهای ارزیابی منابع اطلاعاتی (کتاب، وبسایت، فیلم و مانند آن)	انتخاب
۰/۰۰۱*	۵/۱۲۵	٪۸۰	٪۱۰	آموزش رعایت اصول اخلاقی...	اطلاعات ارزشمند است
۰/۳۸۸	۰/۹۰۷	٪۵۰	٪۳۰	محدودیت‌های دسترسی به منابع...	
۰/۰۱۵*	۳	٪۵۰	٪۰	دسته‌بندی محتوای سایت ...	
۰/۰۲۰*	۲/۸۳۰	٪۹۰	٪۴۰	چگونگی و میزان پرداخت هزینه...	
۰/۰۷۵	۲/۰۱۶	٪۶۰	٪۲۰	شرح بهره‌گیری از گذرواژه و ...	
-	-	٪۱۰۰	۱۰۰	امکان عضویت در سایت	
۰/۰۱۵*	۳	٪۱۰۰	٪۵۰	ابزارهای مدیریت اطلاعات و...	پژوهش به عنوان
۰/۱۶۸	۱/۵۰۰	٪۲۰	٪۰	چگونگی تهیه رنوس مطالب و...	
۰/۳۴۳	۱	٪۱۰	٪۰	رهنمود در مورد یادداشت‌برداری ...	
۰/۰۰۰*	۹	٪۱۰۰	٪۱۰	راهنمای روش‌های پژوهش	پژوهشگری به عنوان گفت و شنود
۰/۵۵۷	۰/۶۱۱	٪۲۰	٪۱۰	راهنمای انتخاب موضوع (پایان‌نامه)	
۰/۳۵۶	۰/۹۷۳	٪۶۰	٪۸۰	اطلاعات در مورد کلاس‌ها و دوره‌ها...	این آکشاف جستجو به
۰/۳۹۰	۰/۹۰۴	٪۱۰۰	٪۴۰	خط‌مشی‌های امانت بین کتابخانه‌ای...	
۰/۰۸۱	۱/۹۶۴	٪۱۰۰	٪۹۰	درج اخبار، رویدادهای مهم و ...	
۰/۳۴۳	۱	٪۱۰۰	٪۵۰	نظرسنجی از کاربر	
۰/۰۱۵*	۳	٪۰	٪۱۰	امکان تبادل اطلاعات با دیگر کاربران...	
۰/۳۴۳	۱	٪۸۰	٪۰	بهره‌گیری از شبکه‌های اجتماعی...	
۰/۰۰۰*	۶	٪۸۰	٪۲۰	بهره‌گیری از ایمیل، چت همزمان و...	
۰/۶۶۰	۰/۴۵۵	٪۰	٪۲۰	اطلاع‌رسانی و پیوند به نقدها و نظرها...	
۰/۱۶۸	۱/۵۰۰	٪۰	٪۲۰	ابزارهای بحث، گفتگو، نظر دهی و ...	
۰/۰۰۱*	۵/۱۲۵	٪۱۰۰	٪۲۰	وجود گزینه RSS (اخبار جدید)	
۰/۱۹۶	۱/۳۹۵	٪۷۰	٪۴۰	امکان نشان دادن آخرین بحث‌ها و...	
۰/۰۱۵*	۳	٪۱۰۰	٪۵۰	دسته‌بندی محتوای بر اساس نوع منبع	این آکشاف جستجو به
۰/۱۹۶	۱/۳۹۵	٪۶۰	٪۳۰	معرفی پایگاه‌های خاص ...	
۰/۳۴۳	۱	٪۱۰	٪۰	معرفی موتورهای کاوش خاص	

^۱. P-value

چارچوب سواد اطلاعاتی ۲۰۱۶ در وبسایت کتابخانه‌های

سطح	آماره T	دانشگاه‌های برتر	مصادق‌ها	چارچوب
۰/۰۲۰*	۲/۸۳۰	٪۴۰	٪۹۰	معرفی پایگاه‌های اطلاعاتی، ناشران و...
۱	۰	٪۹۰	٪۹۰	معرفی کتابخانه و عملکرد بخش‌ها...
۰/۴۵۵	۰/۶۶۰	٪۷۰	٪۶۰	معرفی انواع منابع موجود ...
-	-	٪۱۰۰	۱۰۰	قابلیت جستجوی ساده در وبسایت
۰/۳۴۲	۱	٪۹۰	۱۰۰	قابلیت جستجوی پیشرفته در وبسایت
۰/۲۹۰	۱/۱۲۴	٪۹۰	٪۷۰	راهنمای چگونگی جستجو در سایت...
۰/۲۹۰	۱/۱۲۴	٪۱۰	٪۳۰	وجود واژه‌نامه یا پیوند به آن
۰/۱۶۸	۱/۵۰۰	٪۲۰	٪۰	وجود دایره المعارف یا پیوند به آن
۰/۶۲۸	۰/۵۰۲	٪۷۰	٪۸۰	توضیح در مورد چگونگی تایپ...
۰/۰۰۰*	۹	٪۹۰	٪۰	امکان مرور الفبایی
۱	۰/۰۰۰	٪۶۰	٪۶۰	وجود مسیر یاب در صفحه ...
۰/۶۷۳	۰/۴۳۶	٪۵۰	٪۶۰	وجود پیام‌های هشداردهنده و ...
۰/۰۷۵	۲/۰۱۶	٪۶۰	٪۲۰	وجود نقشه سایت
۰/۰۰۰*	۶	٪۱۰۰	٪۲۰	داشتن راهنمای موضوعی
۰/۳۹۰	۰/۹۰۴	٪۳۰	٪۳۰	معرفی مفاهیم یا منابع مشابه ...
۰/۰۰۵*	۳/۶۷۴	٪۲۰	٪۰	امکان دسترسی به دانشمندان و...
۰/۱۶۸	۱/۵۰۰	٪۲۰	٪۰	معرفی سایت‌ها، گروه‌های بحث و...
۰/۱۶۸	۱/۵۰۰	٪۱۰۰	٪۷۰	FAQ (سؤالات رایج)
۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	٪۱۰۰	٪۶۰	امکان تعامل و پرسش پاسخ ...
۰/۰۳۷	۲/۴۴۹	٪۱۰۰	٪۹۰	وجود بخش تماس با ما
۰/۰۰۰*	۹/۰۰۰	٪۱۰۰	٪۱۰	مشاوره پژوهشی

بر اساس نتایج به دست آمده درصد فراوانی حضور مصداق‌های پشتیبان سواد اطلاعاتی در وبسایت‌های کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر جهان بیشتر از کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر ایران است، اگرچه در بیشتر مصداق‌ها (۳۱ مورد از ۴۷ مصداق) تفاوت معناداری بین وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر ایران با جهان وجود ندارد.

چارچوب «اعتبار ساخته می‌شود و مبتنی بر بافت است» تنها دارای یک مصداق مرتبط شناسایی شده می‌باشد. از مجموع ۲۰ وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر ایران و جهان، تنها ۳ وبسایت جهان دارای این مصداق هستند. چارچوب «اطلاعات ارزشمند است» دارای ۷ مصداق شناسایی شده است. وضعیت وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر جهان نسبت به وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر ایران در این چارچوب بهتر است؛ به طوری که در ۴ مصداق، تفاوت معناداری به نفع وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر جهان قابل مشاهده است.

چارچوب «پژوهش به عنوان پرس و جو» ۵ مصداق شناسایی شده دارد. در این چارچوب، جز در یک مورد، تفاوت معناداری میان وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر ایران و جهان

مشاهده نمی‌شود. در وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر جهان مصداق راهنمای روش پژوهش با درصد فراوانی ۱۰٪ حضور دارد. این درصد نشان‌گر آن است که در این وبسایت‌ها توجه بیشتری به امر پژوهش صورت گرفته است.

چارچوب «پژوهشگری به عنوان گفت‌و شنود» دارای ۱۰ مصداق شناسایی شده مرتبط است. وضعیت وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر جهان نسبت به وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر ایران در این چارچوب، جز در یک مصداق، بهتر است. در ۴ مصداق وضعیت وبسایت‌های مورد بررسی در ایران و جهان تفاوت معناداری با یکدیگر ندارند. با توجه به محیط اطلاعاتی جدید و وجود ابزارهای اطلاعاتی نوینی چون موتورهای جستجو (مانند Google)، شبکه‌های اجتماعی و گروه‌های بحث، باقی‌ماندن کتابخانه‌ها در فضای رقابتی در گروی بهبود کیفیت وبسایت‌ها و خدمات کتابخانه‌ای است. در فضای اطلاعاتی جدید کاربران با استفاده از فضاهای گفتگوی موجود مثل گروه‌های بحث، راجع به مسائل گوناگون گفتگو و از نظرات هم استفاده می‌کنند. وجود چنین فضاهایی در وبسایت کتابخانه باعث جذب کاربران شده و این امکان را فراهم می‌آورد که کاربران در محیط اطلاعاتی کنترل‌شده و مستندتر از محیط بیرون به اطلاعات مورد نیاز خود دست یابند.

چارچوب «جستجو به عنوان اکتشاف راهبردی» بیشترین مصداق مرتبط، یعنی ۲۰ مصداق را داراست. به طور کلی وضعیت وبسایت کتابخانه‌های برتر جهان نسبت به وبسایت کتابخانه‌های برتر ایران بهتر است و در ۵ مصداق تفاوت معناداری به نفع وبسایت‌های کتابخانه‌های برتر جهان قابل مشاهده است. در بخشی از مصداق‌ها مانند معرفی موتورهای کاوش خاص، معرفی مفاهیم مشابه یا منابع مشابه (بسط جستجو، پیوند، و مانند آن)، معرفی و امکان دسترسی به دانشمندان و محققان و معرفی سایت‌ها در کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر جهان و ایران نیاز به توجه بیشتر می‌باشد و بهتر است جهت ارتقاء این خدمات تلاش بیشتری صورت پذیرد.

در مجموع و با مشاهده جدول شماره ۱ می‌توان این گونه نتیجه گرفت که تعداد مصداق‌های موجود در وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر ایران کمتر از وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر جهان است و وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر جهان در وضعیت بهتری قرار دارند. اگر چه در این پژوهش تمامی مصداق‌ها، هم‌وزن در نظر گرفته شده است اما نکته‌ای که باید به آن توجه نمود این است که همه مصداق‌ها از نظر اهمیت هم‌وزن نیستند و برخی از آن‌ها از بقیه مهم‌تر بوده و بیشتر از سایرین بر کیفیت وبسایت کتابخانه‌ها می‌افزایند؛ به‌طور مثال

مصدق تماس با ما در تمامی وبسایت‌های مورد بررسی موجود است در حالی مصدقی چون بهره‌گیری از شبکه‌های اجتماعی را تعداد کمتری از وبسایت‌های مورد بررسی دارا هستند. در این مورد شاید بتوان گفت با توجه به شرایط فعلی، مصدق بهره‌گیری از شبکه‌های اجتماعی با اهمیت‌تر از مصدق تماس با ما است زیرا این مصدق برای ارتباط با کاربران با توجه به شرایط موجود و اهمیت سرعت در دنیای فعلی کمک بیشتری به پژوهشگر می‌کند. در حضور مصدق‌های مختلف در وبسایت کتابخانه‌ها این نکته را نیز باید مدنظر قرار داد که افزودن برخی از مصدق‌ها چندان پیچیده نیست اما برخی دیگر، مستلزم تلاش کتابداران و شناسایی و گاه تولید محتوا است بنابراین در کمتر کتابخانه‌ای دیده می‌شود؛ به عنوان مثال افزودن مصدق مشاوره پژوهشی به نسبت مصدق عضویت در سایت دشوارتر است و شاید به همین دلیل است که در تعداد کمتری از وبسایت‌های مورد بررسی چنین امکانی حضور داشت.

در جدول شماره ۲ فراوانی مصدق‌های مشاهده شده در هر یک از وبسایت‌های کتابخانه‌های برتر ایران و جهان گزارش می‌شود. در دو سطر آخر، ابتدا فراوانی و درصد فراوانی حضور و پس از آن رتبه وبسایت مشخص شده است.

جدول ۲- فراوانی مصدق‌های هر چارچوب در وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر ایران و جهان

رتبه	در صد فراوانی	۶	۵	۴	۳	۱	شماره چارچوب نام دانشگاه
۴	۶۲	۳۰	۱۹	۵	۱	۵	Harvard University
۳	۶۴	۳۱	۱۸	۷	۱	۴	MIT
۵	۶۰	۲۹	۱۶	۵	۲	۶	Stanford University
۶	۵۴	۲۶	۱۳	۶	۲	۵	Berkeley
۷	۵۲	۲۵	۱۴	۶	۱	۴	Cornell University
۳	۶۴	۳۱	۱۵	۸	۲	۶	University of Michigan
۲	۶۶	۳۲	۱۶	۷	۴	۱	University of Minnesota
۱	۷۵	۳۶	۱۷	۷	۲	۶	University of Washington
۱	۷۵	۳۶	۱۹	۶	۳	۷	University of Pennsylvania
۴	۶۲	۳۰	۱۳	۶	۲	۷	Columbia University
۱۰	۴۱	۲۰	۱۲	۵	۱	۳	دانشگاه تهران
۱۱	۳۷	۱۸	۱۲	۲	۱	۳	علوم پزشکی تهران
۱۲	۳۵	۱۷	۱۲	۲	۰	۳	تربیت مدرس
۷	۵۲	۲۵	۱۵	۵	۳	۲	فردوسی مشهد
۱۷	۲۳	۱۱	۸	۱	۱	۱	صنعتی اصفهان
۱۵	۲۹	۱۴	۸	۲	۱	۳	علوم پزشکی شهید بهشتی
۹	۴۵	۲۲	۱۴	۴	۱	۳	صنعتی شریف

تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی، دوره ۵۰، زمستان ۱۳۹۵

۸	۴۶	۲۲	۱۳	۴	۱	۴	۰	علوم پزشکی اصفهان
۱۴	۲۹	۱۴	۹	۲	۱	۲	۰	علوم پزشکی مشهد
۱۳	۳۳	۱۶	۱۰	۵	۰	۱	۰	علم و صنعت ایران

به منظور بررسی وضعیت کلی وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر ایران در مقایسه با وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر جهان از نظر حضور مصداق‌های پشتیبان در هر یک از چارچوب‌های سواد اطلاعاتی در طراحی وبسایت‌ها، از آزمون تی تست دو جامعه مستقل استفاده شد. نتایج این آزمون برای هر یک از چارچوب‌ها در جدول شماره ۳ آمده است. چنانچه مقدار پی کمتر از ۰/۰۵ باشد می‌توان چنین استنباط کرد که با اطمینان ۹۵ درصد میان دو دسته وبسایت‌ها در آن چارچوب تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول ۳. آزمون تفاوت معنادار میان وبسایت‌های برتر جهان و ایران در هر چارچوب

ردیف	عنوان چارچوب‌ها	میانگین حضور مصداق‌ها در دانشگاه‌های ...		آماره T	سطح معناداری
		برتر جهان	برتر ایران		
۱	اعتبار ساخته می‌شود و...	۰/۳	۰	۱/۹۶۴	۰/۰۸۱
۳	اطلاعات ارزشمند است	۰/۷۶	۰/۳۶	۵/۳۶۵	۰/۰۰۰
۴	پژوهش به عنوان جستجو	۰/۴۲	۰/۲۰	۳/۲۸۴	۰/۰۰۹
۵	پژوهشگری به عنوان گفت‌و شنود	۰/۶۲	۰/۳۱	۵/۵۰۹	۰/۰۰۰
۶	جستجو به عنوان اکتشاف راهبردی	۰/۶۳	۰/۵۲	۴/۳۹۰	۰/۰۰۰

به‌طور کلی، بر اساس نتایج به دست آمده، با توجه به اینکه در چارچوب "اعتبار ساخته می‌شود و مبتنی بر بافت است" سطح معناداری بیشتر از ۰/۰۵ است می‌توان چنین استنباط کرد که تفاوت معناداری در این چارچوب میان وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر ایران و جهان وجود ندارد. این در حالی است که در سایر چارچوب‌ها تفاوت معنادار است و با توجه به میانگین به دست آمده، وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر جهان در وضعیت بهتری نسبت به هم‌تایان خود در ایران قرار گرفته‌اند.

۴-۲. میزان آشنایی، استفاده و ضرورت حضور مصداق‌های پشتیبان سواد اطلاعاتی در وبسایت کتابخانه دانشگاهی از منظر دانشجویان (پرسش‌های دوم و سوم)

آنچه تاکنون به عنوان پاسخ پرسش‌ها بیان شد، مبتنی بر شناخت و تعیین میزان حضور مصداق‌هایی است که با توجه به متون منتشر شده، نظر اساتید گروه و مشاهده واقعی نمونه منتخبی از وبسایت‌ها گزارش شد. این واقعیت که در عمل کدامیک از این مصداق‌ها، مورد شناخت و

چارچوب سواد اطلاعاتی ۲۰۱۶ در وبسایت کتابخانه‌های

استفاده (پرسش ۲) قرار خواهند گرفت و این که از نظر دانشجویان تا چه اندازه ضرورت وجود این مصداق‌ها در وبسایت‌ها احساس شده (پرسش ۳) در جدول شماره ۴ آمده است.

جدول ۴. میزان آشنایی و استفاده دانشجویان از مصداق‌های مورد بررسی و میزان ضرورت وجود این مصداق‌ها در وبسایت کتابخانه‌های دانشگاهی از دیدگاه آنان (n=۵۰)

میانگین کل ضرورت	میانگین ضرورت	میانگین کل استفاده	میانگین استفاده	میانگین کل آشنایی	میانگین آشنایی	مصادق‌ها	چارچوب
۲/۵۲	۴/۱۰	۲/۵۲	۲/۵۲	۳/۳۴	۳/۳۴	ارائه معیارهای ارزیابی منابع اطلاعاتی (کتاب، وبسایت، فیلم و مانند آن)	اعتبار ساخته می‌شود و...
۳/۹۶	۴/۳۴	۲/۷۲	۳/۲۲	۳/۴۷	۳/۶۴	آموزش رعایت اصول اخلاقی...	اطلاعات ارزشمند است
	۳/۹۲		۲/۸۴		۳/۴۲	بیان محدودیت‌های دسترسی به منابع...	
	۳/۶۲		۲/۳۰		۳/۲۴	دسته‌بندی محتوای سایت...	
	۳/۴۷		۲/۴۶		۳/۷۴	چگونگی و میزان پرداخت هزینه...	
	۳/۷۶		۲/۸۲		۳/۴۶	شرح بهره‌گیری از گذرواژه و...	
	۴/۲۰		۳/۲۰		۳/۷۸	امکان عضویت در سایت	
	۴/۱۲		۲/۲۴		۲/۹۸	ابزارهای مدیریت اطلاعات و...	
۳/۷۸	۳/۶۲	۲/۱۹	۲/۳۶	۳/۱۶	۳/۵۲	چگونگی تهیه رنوس مطالب...	
	۳/۶۶		۱/۸۰		۲/۷۶	رهنمودهایی در مورد یادداشت‌برداری...	
	۳/۷۴		۲/۰۰		۲/۷۶	راهنمای روش‌های پژوهش	
	۳/۹۶		۲/۱۶		۳/۱۴	راهنمای انتخاب موضوع پایان‌نامه	
	۴/۱۴		۲/۶۶		۳/۶۴	اطلاعات در مورد کلاس‌ها و دوره‌ها...	
۴/۱۰	۴/۳۴	۲/۶۱	۳/۰۸	۳/۶۶	۳/۷۸	خط‌مشی‌های امانت بین کتابخانه‌ای...	عنوان گفت و شنود پژوهشگری به
	۴/۲۶		۲/۹۴		۳/۹۸	درج اخبار، رویدادهای مهم و...	
	۴/۴۸		۲/۷۴		۴/۱۶	نظرسنجی از کاربر	
	۴/۲۸		۲/۶۴		۳/۷۸	امکان تبادل اطلاعات با دیگر کاربران ...	

تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی، دوره ۵۰، زمستان ۱۳۹۵

میانگین کل ضرورت	میانگین ضرورت	میانگین کل استفاده	میانگین استفاده	میانگین کل آشنایی	میانگین آشنایی	مصادق‌ها	پارامتر
	۳/۷۴		۲/۱۸		۳/۰۰	بهره‌گیری از شبکه‌های اجتماعی...	
	۳/۹۶		۲/۳۴		۳/۲۶	بهره‌گیری از ایمیل، چت همزمان و...	
	۳/۸۰		۲/۷۰		۳/۵۴	اطلاع‌رسانی و پیوند به نقدها و نظرها...	
	۴/۲۲		۲/۸۴		۳/۸۰	ابزارهایی برای بحث، نظر دهی و...	
	۳/۷۲		۲/۰۴		۳/۳۶	وجود RSS (اخبار جدید)	
	۴/۲۴		۲/۶۶		۳/۹۶	امکان نشان دادن آخرین بحث‌ها و...	
۴/۱۵	۴/۴۶	۲/۷۹	۳/۰۸	۳/۶۷	۳/۸۸	دسته‌بندی محتوا بر اساس نوع منبع	
	۴/۶۴		۳/۲۲		۳/۷۰	معرفی پایگاه‌های خاص ...	
	۳/۹۸		۲/۱۰		۲/۷۴	معرفی موتورهای کاوش خاص	
	۳/۹۴		۳/۰۶		۳/۹۸	معرفی پایگاه‌های اطلاعاتی، ناشران و...	
	۴/۲۰		۳/۲۸		۴/۰۶	معرفی کتابخانه و عملکرد بخش‌ها...	
	۳/۷۶		۲/۰۶		۳/۱۶	معرفی انواع منابع موجود...	
	۴/۶۶		۴/۱۰		۴/۵۴	قابلیت جستجوی ساده در وب‌سایت	
	۴/۸۰		۴/۱۶		۴/۵۲	قابلیت جستجوی پیشرفته	
	۴/۵۲		۳/۰۴		۳/۸۰	راهتمای چگونگی جستجو در سایت...	
	۳/۸۸		۲/۴۰		۳/۸۸	وجود واژه‌نامه یا پیوند به آن	
	۳/۸۸		۲/۳۴		۳/۸۸	وجود دایره‌المعارف یا پیوند به آن	
	۴/۳۰		۲/۸۶		۳/۸۶	توضیح در مورد چگونگی تایپ...	
	۴/۲۰		۳/۱۲		۳/۹۰	امکان مرور القیابی	
	۳/۸۴		۲/۷۰		۳/۲۰	وجود مسیریاب در صفحه...	
	۴/۴۲		۲/۸۴		۳/۵۶	وجود پیام‌های هشداردهنده و...	
	۴/۳۶		۲/۷۸		۳/۵۸	وجود نقشه سایت	
	۴/۲۰		۲/۴۶		۳/۶۶	داشتن راهنمای موضوعی	
	۳/۸۸		۲/۰۸		۳/۰۴	معرفی مفاهیم یا منابع مشابه ...	
	۳/۸۶		۲/۳۸		۳/۴۴	امکان دسترسی به دانشمندان و...	
	۳/۶۸		۱/۸۸		۲/۷۲	معرفی سایت‌ها، گروه‌های بحث و...	
	۳/۹۶		۲/۶۶		۳/۱۶	FAQ (سؤالات رایج)	
	۴/۲۰		۳/۱۲		۴/۱۲	امکان تعامل و پرسش پاسخ...	
	۴/۴۸		۲/۸۴		۳/۹۸	وجود بخش تماس با ما	
	۳/۹۴		۳/۲۰		۳/۳۲	وجود پیوند به منابع خواندنی در سایت	
	۴/۱۲		۳/۰۲		۳/۹۸	مشاوره پژوهشی	

میانگین کل ضرورت

با مشاهده جدول شماره ۴ می‌توان نتیجه گرفت که میزان آشنایی دانشجویان با مصداق‌های پشتیبان آموزش سواد اطلاعاتی با میزان ضرورت حضور آن‌ها و میزان استفاده از آن‌ها رابطه دارد؛ یعنی چارچوبی که میزان آشنایی با آن کم است، میزان استفاده از آن نیز کاهش می‌یابد و این دو بر ضرورت حضور آن از دید دانشجویان نیز تأثیرگذار است. البته دانشجویان حضور مصداق‌های مربوط به چارچوب‌ها را ضروری می‌دانند اما به هر حال هر چه میزان آشنایی با آن بیشتر بوده، معمولاً ضرورت حضور را نیز بیشتر دانسته‌اند و به نظر می‌رسد که دلیل این امر شناخت بیشتر نسبت به آن بوده است؛ به عنوان مثال مصداق ابزارهای مدیریت اطلاعات و استناددهی(Eeeeeee eeeww) میانگین کمی در میزان شناخت دارد در نتیجه میزان استفاده از آن نیز کاهش می‌یابد. این موضوع در مورد مصداق‌هایی چون ارائه رهنمودهایی در مورد یادداشت‌برداری در مورد آموخته‌ها (شامل مطالعه مقاله‌ها، مشاهده فیلم آموزشی، یادگیری از طریق آزمون‌ها)، بهره‌گیری از شبکه‌های اجتماعی برای ارتباط با کاربران، معرفی سایت‌ها، گروه‌های بحث متخصصان و بیشتر مصداق‌ها صدق می‌کند. البته استثناءهایی نیز وجود دارد؛ مانند مصداق‌های وجود دایره‌المعارف و واژه‌نامه و پیوند به آن که میزان آشنایی نسبتاً زیاد (میانگین ۳/۸۸) اما میزان استفاده از آن‌ها کم است (میانگین ۲/۳۴ و ۲/۴۰). در بیشتر موارد ضرورت حضور مصداق، میانگین قابل توجهی به خود اختصاص داده است به این معنا که دانشجو اهمیت این مصداق‌ها را درک می‌کند اما به دلایلی چون نبود در وبسایت یا آموزش نامناسب نمی‌تواند به خوبی از آن استفاده کند.

بحث و نتیجه‌گیری

به منظور شناسایی وضعیت وبسایت برتر ایران در مقایسه با وبسایت برتر جهان از نظر برخورداری از مصداق‌های پشتیبان سواد اطلاعاتی که پرسش اول پژوهش است، حضور مصداق‌های پشتیبان آموزش سواد اطلاعاتی در ۲۰ وبسایت کتابخانه دانشگاهی مورد نظر، بررسی شد. مشخص گردید که کدام وبسایت چه تعداد از مصداق‌ها را دارا است و در کدام چارچوب قوت یا ضعف وجود دارد. در نهایت رتبه‌بندی از وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های مورد نظر ارائه گردید و مشخص شد که هر دانشگاه چه وضعیتی نسبت به سایرین دارد؛ به عنوان نمونه از میان وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر جهان، دانشگاه‌های واشنگتن و پنسیلوانیا با

دارا بودن ۷۵ درصد از مصداق‌ها در رتبه نخست قرار گرفتند و دانشگاه فردوسی مشهد با وجود ۵۲ درصد از مصداق‌ها در رتبه نخست در دسته وب‌سایت‌های ایرانی قرار گرفت. لازم به ذکر است که دانشگاه فردوسی مشهد با آخرین دانشگاه در رتبه‌بندی وب‌سایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر جهان یعنی دانشگاه کرنل در یک سطح قرار دارد، یعنی هر دو دارای تعداد مصداق‌های مساوی با هم هستند و کمترین امتیاز کسب‌شده در وب‌سایت‌های برتر جهان، بیشترین امتیاز کسب‌شده در وب‌سایت‌های ایرانی است.

به‌طور کلی، بر اساس نتایج نهایی بین وب‌سایت‌های جهان و ایران در خصوص توجه به چارچوب‌های سواد اطلاعاتی ۲۰۱۶ تفاوت معناداری وجود دارد و دانشگاه‌های برتر جهان در وضعیت بهتری نسبت به دانشگاه‌های برتر ایران قرار گرفته‌اند. تنها در چارچوب «اعتبار ساخته می‌شود و مبتنی بر بافت است» میان دو گروه وب‌سایت مورد بررسی تفاوت معناداری وجود ندارد، و وب‌سایت‌های جهان و ایران از نظر توجه به این چارچوب در یک سطح قرار دارند. از میان ۴۸ مصداق شناسایی شده، تنها سه مصداق امکان عضویت در سایت، قابلیت جستجوی ساده در وب‌سایت و قابلیت جستجوی پیشرفته در وب‌سایت در همه وب‌سایت‌های ایرانی مورد بررسی وجود دارد این در حالی است که در وب‌سایت‌های کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر جهان، ۱۴ مصداق به صورت صد درصدی حضور دارد؛ مصداق‌های داشتن راهنمای موضوعی، راهنمای روش پژوهش و وجود گزینه RSS (اخبار جدید) از جمله این مصداق‌ها می‌باشند. البته برخی از مصداق‌ها نیز وجود دارند که در هیچ‌یک از وب‌سایت‌های ایرانی و یا جهان مشاهده نشده است. ممکن است یک مصداق در تمامی وب‌سایت‌های ایرانی وجود نداشته باشد ولی همان مصداق در وب‌سایت‌های همتای خارج حضور داشته باشند. از میان ۴۸ مصداق شناسایی شده، تنها ۲ مصداق امکان تبادل اطلاعات با دیگر کاربران مانند سیستم ارائه نظر، طرح سؤال و فرم‌ها و وجود ابزارهایی برای بحث، گفتگو، نظردهی علمی و معرفی منابع بیشتر در آن زمینه برای مطالعه (از جمله یادداشت گذاشتن^۱ و امتیازدهی^۲) در هیچ‌یک از ۱۰ وب‌سایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر جهان وجود نداشته است، اما تعداد این مصداق‌ها در وب‌سایت‌های کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر، ۱۰ مصداق است؛ برخی از این مصداق‌ها عبارت‌اند از دسته‌بندی محتوای سایت بر اساس

^۱. Comment

^۲. Rating

سطوح کاربران (استاد، دانشجو،...)، امکان مرور الفبایی، معرفی موتورهای کاوش خاص (برای تصاویر و...).

در پژوهشی که عباسی و آبام (۱۳۸۷) انجام داده‌اند، مشخص گردید که تمامی وبسایت‌های ایرانی رتبه ضعیف و متوسط دارند، درحالی‌که ۵۵ درصد وبسایت‌های آسیا در وضع خوب و عالی به سر می‌برند. یافته‌های پژوهش حاضر، تا حدودی تایید کننده این وضعیت است. یافته‌های پژوهش حاضر با پژوهش وزیری و کرمی (۱۳۸۸) نیز در یک راستا قرار دارد. در جامعه آماری متفاوت و در وبسایت‌های کودکان، رنگ‌آمیز طوسی (۱۳۹۲) نشان داد که بین میزان حضور انواع مصداق‌های شناسایی شده مهارت‌های سواد اطلاعاتی در وبسایت‌های فارسی و انگلیسی کودکان تفاوت وجود دارد، نتایج حاصل از پژوهش حاضر نیز نشان داد که میان وبسایت کتابخانه‌های دانشگاه‌های برتر ایران و جهان از نظر وجود مصداق‌های پشتیبان آموزش سواد اطلاعاتی تفاوت وجود دارد و لازم است وبسایت‌های ایرانی برای رسیدن به سطح مطلوب تلاش نمایند. نتیجه پژوهش استابینگز و براین نشان داد که وبسایت کتابخانه‌های دانشگاهی بیشتر به آموزش مهارت‌های اطلاع‌یابی توجه دارند تا به سایر خدمات مربوط به آموزش سواد اطلاعاتی که همسو با نتایج پژوهش حاضر است؛ به عنوان مثال مصداقی چون ارائه رهنمودهای یادداشت‌برداری در مورد آموخته‌ها (شامل مطالعه مقاله‌ها، مشاهده فیلم آموزشی، یادگیری از طریق آزمون‌ها) که جزء مهارت‌های سازماندهی محسوب می‌شوند تنها در یک وبسایت برتر جهان وجود داشته است و ۱۹ وبسایت مورد بررسی فاقد آن بوده‌اند.

در بخش دوم پژوهش، با بررسی یافته‌ها می‌توان گفت میزان استفاده اندک دانشجویان از برخی از مصداق‌های پشتیبان سواد اطلاعاتی می‌تواند به دلیل آشنایی کم آن‌ها با آن مصداق باشد. هنگامی که دانشجویان از وجود و کاربرد مصداقی آگاهی نداشته باشند میزان استفاده از آن نیز کاهش پیدا می‌کند، البته باید متذکر شد که دانشجویان میزان ضرورت حضور بیشتر مصداق‌ها را زیاد دانسته‌اند؛ این به آن معنا است که وجودش را در وبسایت کتابخانه ضروری دانسته و به آن نیاز دارند، درحالی‌که در عمل، کمتر از آن استفاده می‌کنند.

در راستای یافته‌های پژوهش برخی پیشنهادهای کاربردی به شرح ذیل قابل طرح است:

شناسایی و یا طراحی مصداق مرتبط با چارچوب «اعتبار ساخته می‌شود و مبتنی بر بافت است» به منظور حمایت و بهره‌مندی از قابلیت‌های این چارچوب.
ایجاد تعامل میان کاربران توسط وبسایت کتابخانه و استفاده بیشتر از فضای مجازی به

منظور جلب نظر کاربران با استفاده از امکانات وب ۲ در وبسایت کتابخانه‌های دانشگاهی. ایجاد مصداق‌هایی به منظور آشنایی دانشجویان با متخصصان موضوعی معتبر و استفاده از تجربیات و آثار آن‌ها در پژوهش‌های خود مانند مصداق‌هایی چون معرفی و امکان دسترسی به دانشمندان و محققان. طراحی و اجرای برنامه‌های آموزشی بیشتر از طریق کتابخانه و ایجاد زمینه آشنایی بیشتر دانشجویان با مصداق‌های موجود در وبسایت کتابخانه.

منابع

- اشکنی‌پور، ناصر. (۱۳۷۷). تفسیر و تعدیل رفتار اطلاع‌یابی جامعه استفاده‌کننده اطلاعات. *پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات*، ۱۳ (۳ و ۴): ۱-۶.
- پریرخ، مه‌ری. (۱۳۸۶). *آموزش سواد اطلاعاتی: مفاهیم، روش‌ها و برنامه‌ها*. تهران: کتابدار.
- دیانی، محمدحسین. (۱۳۶۵). روش‌های کسب و اشاعه اطلاعات علمی توسط اعضای هیأت علمی دانشکده کشاورزی شهید چمران اهواز. دانشکده شهید چمران، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی گروه کتابداری، طرح تحقیقاتی شماره ۴۲.
- رنگ‌آمیز طوسی، صفیه. (۱۳۹۲). تحلیل توانمندی وبسایت‌ها در پرورش مهارت‌های سواد اطلاعاتی کودکان. پایان‌نامه ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه فردوسی مشهد.
- زمانی، عشرت. (۱۳۸۲). استانداردهای سواد اطلاعاتی. *علوم و فناوری اطلاعات*، ۴۱ (۱ و ۲): ۳۴-۴۱.
- عباسی، زهره و آ‌بام، زویا. (۱۳۸۷). بررسی نقش سواد اطلاعاتی در آموزش غیر رسمی: مطالعه موردی عملکرد کتابخانه‌های دانشگاهی ایران (ص. ۵۱۸-۵۳۳). در اولین همایش آموزش و یادگیری غیررسمی. مشهد. دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد.
- فاضلی دهکردی، نگار. (۱۳۹۰). بررسی نیازهای آموزشی کتابداران کتابخانه‌های آموزشی مقطعی راهنمایی و دبیرستان شهر اصفهان در زمینه کسب و استفاده از مهارت‌های سواد اطلاعاتی در فرایند یاددهی-یادگیری. پایان‌نامه ارشد. گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی. دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی. دانشگاه فردوسی مشهد.
- نظری، مریم. (۱۳۸۴). مروری بر ساختار و محتوای درگاه اطلاعاتی درس سواد اطلاعاتی برای دوره‌های تحصیلات تکمیلی کشور. *علوم و فناوری اطلاعات*، ۲۱ (۲): ۷۱-۸۴.
- وزیری، اسماعیل، کرمی، نوراله. (۱۳۸۸). رویکرد توسعه سواد اطلاعاتی در وبسایت‌ها: مطالعه‌ای در وبسایت‌های کتابخانه‌های مرکزی تحت پوشش وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (ص. ۷۷-۹۲). در

مجموعه مقالات همایش منطقه‌ای وبسایت کتابخانه‌های دانشگاهی. بابل، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل.
یمین فیروز، موسی. (۱۳۸۲). بررسی رفتار و الگوی اطلاع‌یابی اعضای هیات علمی دانشگاه فردوسی مشهد از اینترنت. پایان‌نامه ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه فردوسی مشهد.

References

- Association of College and Research Libraries (2014). Framework for Information Literacy for Higher Education, Draft1, part1. Unpublished Manuscript.
- Association of College and Research Libraries (2014). Framework for Information Literacy for Higher Education, Draft1, part2. Unpublished Manuscript.
- Association of College and Research Libraries (2014). Framework for Information Literacy for Higher Education, Draft2. Unpublished Manuscript.
- Association of College and Research Libraries (2014). Framework for Information Literacy for Higher Education, Draft3. Unpublished Manuscript.
- Association of College and Research Libraries (2016). Framework for Information Literacy for Higher Education, Final Version. Unpublished Manuscript.
- Stubbings, R. & Brine, A. (2003). Reviewing electronic information literacy packages. *Innovation in Teaching and Learning in Information and Computer Sciences*, 2(1).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی